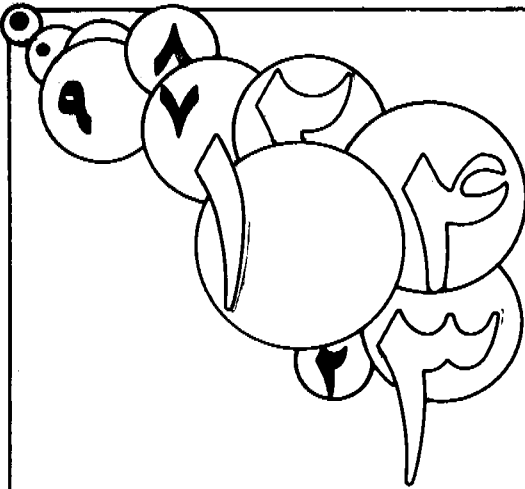

تجزیه و تحلیل نسبتها

ابزاری در بررسی حسابها

نوشته‌ی : جان بلیک

ترجمه‌ی : ثریا مرتضوی

نقل از : نشریه‌ی حسابداری

هدف این مقاله تشریح چه‌گونگی به‌کارگیری شیوه‌های تجزیه و تحلیل نسبتها برای درک بهتر حسابها است .

با یدیا دآوری شود که تجزیه و تحلیل نسبتها ابزاری است که استفاده‌کننده می‌تواند آن را به‌گونه‌ای مناسب ، احتیاجاتش تغییر شکل دهد ، به‌این ترتیب ، اگرچه تعدادی اصطلاح برای تعریف نسبتها مورد استفاده‌ی همگان قراردارند ، هیچ‌کس نمی‌تواند حکم‌کند که هر نسبت چه‌گونه محاسبه‌شود .

یک نسبت ، وسیله‌ای برای بیان رابطه‌ی میان دو رقم است که به‌صورت جزیی از کل یا درصدی از آن نمایش داده می‌شود . این رابطه در بررسی حسابها به‌دو دلیل منطقی مفید است :

الف - ارقام حساب به طور مجرد ارزش چندانی ندارند.

اگر، به طور مثال، به ما بگویند که شرکتی ۵۰۰هه لیره سود برده است، نمی توانیم قضاوت کنیم که نتیجه‌ی به دست آمده خوب یا بد است مگر این که اندازه‌ی شرکت را بدانیم.

ب - شرکت‌های متفاوت از نظر اندازه را می توان مقایسه کرد.

نسبت‌های مالی را می توان به گونه‌های زیر مقایسه کرد:

۱- با نسبت‌های مالی شرکت‌های دیگر.

اگر مقایسه با شرکت‌های دیگر همان صنعت انجام شود، بر معنایتر خواهد بود زیرا شرکت‌هایی که در صنایع دیگری فعالیت دارند، می توانند از ساخت عملیاتی متفاوتی برخوردار باشند و از تغییر اوضاع اقتصادی به گونه‌ای دیگر تاثیر بپذیرند.

۲- با نسبت‌های متوسط صنعت - که از طریق آمارهای منتشر شده یا آمارهای خصوصی به دست آمده از شرکت‌ها دریافت شده باشد.

۳- با حساب‌های سال‌های گذشته‌ی خود شرکت.

۴- با ارقامی که عملکرد مطلوب محسوب می شود.

ارزش تجزیه و تحلیل نسبت‌ها، به هر حال، به دلیل تاثیر بعضی عوامل، محدود است. مثلاً:

الف - در مقایسه‌ی حساب‌های شرکت‌های مختلف ممکن است محدودیتی وجود داشته باشد زیرا به کارگیری روش‌های گوناگون حساب‌داری با تفاوت درجه‌ی احتیاطی که مدیران در برآوردهایشان منظور می دارند، نتایج نامشابه‌ی به دست می دهد. ممکن است لازم شود که تاثیر روش‌های مختلف حساب‌داری مدنظر قرار گیرد و تعدیلاتی در خورد در حساب‌ها به عمل آید تا قابل مقایسه بودن ارقام محرز شود.

ب - اطلاعاتی که در حساب‌های شرکت‌ها داده می شود، محدود است. به طور مثال، بر اساس شیوه‌ای که در تنظیم حساب سود و زیان به کار می رود، ارقام سود ناویژه و قیمت تمام شده‌ی کالا‌های فروخته شده، ممکن است داده نشده باشد.

پ - حساب‌هایی که بر اساس هزینه‌های اولیه تنظیم شده اند به طور

کلی سود را بیش از میزان واقعی و خالص داراییها را کمتر از ارزش اصلی آنها نشان می دهند. فقط تعدادی معدود از شرکتها موظفند که حسابها را بر اساس قیمت جاری تنظیم کنند و در مورد بیشتر این شرکتها دسترسی به ارقام سالهای گذشته - البته به جز سال گذشته - امکان پذیر نیست .

ت - تراژنامه‌ی یک شرکت ، وضعیت را در یک لحظه‌ی معین از زمان نشان می دهد . زمانی که نوع فعالیت شرکت فصلی باشد ، آن چه تراژنامه نشان می دهد را نمی توان نمایانگر وضعیت در تمام سال دانست . به طور مثال ، اگر تولیدکننده‌ی وسایل آتش بازی حسابهايش را در پایان مارس و رقیبش در پایان اکتبر تنظیم می کند ، تراژنامه ، به روشنی ، ارقامی مقایسه ناشدنی برای موجودی کالا ، کالای در جریان ساخت و بدهکاران به دست می دهد .

این مشکلات به دلیل محدودیتهای حسابهای منتشر شده پیش می آید ، زیرا برای تصمیم گیری مناسب نیستند . به این دلیل نباید نارساییها را به شیوه‌ی تجزیه و تحلیل نسبتها ارتباط داد . به دلیل وجود همین محدودیتهای است که باید در به کارگیری شیوه‌های تجزیه و تحلیل نسبتها دقت به خرج داد زیرا نتایج به دست آمده بیشتر جنبه‌ی آزمایشی دارند ، تا قطعی .

آن جنبه‌های عملکرد شرکت که مورد بررسی قرار می گیرد ، بستگی به هدف استفاده کننده دارد . هدف بسیاری از استفاده کنندگان را می توان به سه دسته‌ی زیر تقسیم کرد :

- ۱- نقدینگی
- ۲- ساخت سرمایه‌ای
- ۳- سودآوری

۱- نقدینگی

دونست مهمی که مورد استفاده قرار می گیرند عبارتند از :

یک - نسبت جاری = $\frac{\text{داراییهای جاری}}{\text{بدهیهای جاری}}$

دو - نسبت آنی = $\frac{\text{داراییهای آنی}}{\text{بدهیهای آنی}}$

داراییهای آنی، همان داراییهای جاری است، منهای موجودی کالا. برخی از صاحب نظران براین عقیده اند که باید داراییها و بدهیهای جاری بیشتر تفکیک شوند و آن اقلامی که در کوتاه مدت قابل تبدیل به وجه نقد نیستند، در نظر گرفته نشوند. برای این نیستها هیچ سطح "درستی" وجود ندارد. حدمطلوب بستگی به نوع صنعتی خواهد داشت که شرکت در آن فعالیت می کند. یک نسبت کم نشان دهنده ی خطر عدم نقدینگی است و یک نسبت زیاد امکانات از دست رفته جهت سرمایه گذاری را نشان می دهد که در نتیجه ی تخصیص منابع اضافی به سرمایه در گردش به وجود آمده است. نسبت آنی وضعیت نقدینگی آنی را تصویر می کند و نسبت جاری وضعیت از نظر سرمایه در گردش را به طور کلی نشان می دهد.

هرگاه رقم این نسبتها توجه بیشتری را ایجاب کند، وضعیت را می توان با ارتباط دادن اجزای تشکیل دهنده ی سرمایه در گردش به سطح فعالیت مورد بررسی قرارداد. مثالهایی در این باره در زیر آمده است:

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

الف - نسبت گردش موجودی

این نسبت را می توان به دو صورت محاسبه کرد:

(1) $\frac{\text{قیمت تمام شده ی کالاهای فروخته شده}}{\text{موجودی}}$

موجودی

نسبت بالا تعداد دفعات گردش موجودی را طی سال نشان می دهد، همان طور که گفته شد، رقم قیمت تمام شده ی کالاهای فروخته شده همواره در دسترس نیست. در این صورت، باید نسبت را به صورت زیر محاسبه کرد:

(۲) فروش

موجودی

در این حالت همان شمای پیشین از گردش فیزیکی موجودی به دست نمی آید، زیرا موجودی به قیمت تمام شده و فروش به قیمت فروش نشان داده شده است.

ب- نسبت روزهای بدهکاری

این نسبت را به صورت زیر محاسبه می کنند:

$$\frac{\text{بدهکاران}}{۳۶۵} \times \text{فروش}$$

فروش

اگر روند فروش در تمام سال یکسان نباشد، نسبت به دست آمده، دقیق نخواهد بود.

ب- نسبت روزهای بستانکاری

$$\frac{\text{بستانکاران}}{۳۶۵} \times \text{خرید}$$

خرید

اگر خرید طی سال در دست نباشد، از نسبت گردش بستانکاران استفاده می شود:

فروش

بستانکاران

این نسبت رابطه میان بستانکاران و سطح فعالیت شرکت را نشان می دهد.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

رتال جامع علوم انسانی

۲- ساخت سرمایه ای

منابعی که شرکت وجوه مورد نیاز خود را از آنها تامین می کند، می توانند به دو دسته کلی تقسیم شود:

- ۱- حقوق مالی - وجوهی که به وسیله مالکان شرکت از طریق خرید سهام در اختیار قرار گرفته است، به اضافه ی ذخایر حفظ شده در شرکت. مالکان حق برداشت سود شرکت را پس از پرداخت سایر بدهیها دارند.

۲- وامها - وجوهی که اشخاص ثالث با نرخ بازدهی ثابت و در نهایت بازپرداخت اصل آن در اختیار شرکت قرار داده اند. از آن جا که بازده وامها ثابت است، در حالی که بازده حقوق مالی، مانده‌ی سود پس از پرداخت سایر هزینه‌های ثابت محسوب می‌شود، هرچه نسبت وامها بیشتر باشد، آن چه برای مالکان می‌ماند دچار تغییرات بیشتری خواهد شد. به این مطلب معمولا با اصطلاح "اهرم مالی" اشاره می‌شود. اهرم مالی را به دو طریق اندازه می‌گیرند:

الف - سنجه‌های سرمایه‌ای. این معیارها کل حقوق مالی را با کل وامها مقایسه می‌کنند، در صورتی که کاربردهمواره یکنواخت باشد، هر نسبتی که چنین مقایسه‌ای را انجام دهد، پذیرفتنی است. مثلا:

وامها

حقوق مالی + وامها

ب - سنجه‌های درآمدی. این معیارها کل هزینه‌های ثابت ناشی از وامها را با سود پیش از کسر مالیات مقایسه می‌کند. یک نمونه از این نسبتها، نسبت پوشش بهره‌ی وام است:

سود پیش از کسر مالیات - بهره‌ی وام = نسبت پوشش بهره‌ی وام

بهره

اهرم مالی را می‌توان با در نظر گرفتن کل وامها یا فقط وامهای بلندمدت تعیین کرد. باید توجه داشت که سهام ممتاز در این محاسبات معمولا به صورت نوعی وام در نظر گرفته می‌شود.

۳- سودآوری

نقطه‌ی شروع هرگونه بررسی در مورد سودآوری استفاده از نسبت "بازده سرمایه‌ی به‌کار گرفته شده" است که به صورت زیر محاسبه می‌شود:

بازده = نسبت بازده سرمایه‌ی به‌کار گرفته شده
سرمایه

راههای مختلفی برای محاسبه‌ی این نسبت وجود دارد که سه نمونه‌ی آن در جدول زیر خلاصه شده است .

تعریف سرمایه	تعریف بازده	بازده سرمایه‌ی به کار گرفته شده
سرمایه و ذخایر	سود پس از کسر مالیات *	بازده سرمایه‌ی سهامداران عادی
سرمایه ، ذخایر و وامهای بلندمدت	سود پیش از کسر مالیات و بهره‌ی بلندمدت *	بازده منابع مالی بلندمدت به کار گرفته شده
سرمایه ، ذخایر و وامها	سود پیش از کسر مالیات و بهره‌ی تمامی وامها *	بازده کل منابع مالی به کار گرفته شده

* در اصل می‌توان هر یک از نسبتهای بالا را پیش یا پس از کسر مالیات محاسبه کرد. به نظر نویسنده گونه‌ای که در بالا آمده ، مناسب تر است .

تفاوت بین نسبتها را دو عامل به وجود می آورد :

(یک) هزینه‌ی مالیات

به دلیل انعطاف پذیری برخی از قوانین ، این قسمت باید از سایر اجزای سود جدا نگاه داشته شود .

(دو) تاثیر اهرم مالی

راههای اندازه گیری اهرم مالی در بالا مورد بحث قرار گرفته شده است .

در تجزیه و تحلیل عملکرد شرکت معمولا این دو عامل به طور جداگانه و مستقل از عملکرد عادی شرکت مورد بررسی قرار می گیرد . تجزیه و تحلیل بیشتر عملکرد با توجه به بازده کل وجوه سرمایه گذاری شده انجام می شود ، البته اگر وامهای کوتاه مدت به سرعت تغییر می کنند ، بازده فقط در مورد سرمایه گذارهای بلندمدت محاسبه می شود .

این گونه تجزیه و تحلیلها معمولا بر اساس نسبتهای درجه‌ی دو، مانند نسبتهای زیر، انجام می‌شود:

الف - درصد سود ویژه

بازده

فروش

ب - نسبت گردش داراییها

فروش

سرمايه

اگر دو نسبت بالا را در یک دیگر ضرب کنند، نسبت بازده سرمایه‌ی به‌کار گرفته شده به دست می‌آید. به این ترتیب، بازده سرمایه هر دو در نسبت بازده سرمایه‌ی به‌کار گرفته شده به‌کار می‌روند، با محاسبه‌ی این دو نسبت شخص تحلیل‌گر می‌تواند پی‌برد که آیا تغییرات بازده سرمایه‌ی به‌کار گرفته شده به سودآوری دادوستدها مربوط می‌شود یا به‌کارآیی در به‌کار گرفتن داراییها.

نتیجه‌گیری

مهارت در به‌کارگیری نسبتهای مالی فقط با کمک تمرین به دست می‌آید، ولی به هر حال چند نکته‌ی اصلی وجود دارد که باید همواره مدنظر باشد. نگاه‌های علمی و مطالعات فرنگی (I) مقدمات هر سوال بایده دقت خواننده شود و هرگونه اطلاعی درباره‌ی نوع کار شرکت و این که چرا تجزیه و تحلیل انجام می‌شود، مدنظر قرار گیرد.

(II) نسبتهای اصلی را که سه جنبه‌ی اساسی وضعیت شرکت را مورد بررسی قرار می‌دهند، همواره بایده‌ی یادداشت.

(III) در نظر بگیرید که کدام یک از این نسبتها ایجاد سوال می‌کنند و نسبتهای مناسب برای پاسخگویی را محاسبه کنید.

(IV) نکات اصلی حاصل از تجزیه و تحلیل خودتان را بنویسید و از خود بپرسید که آیا این نکات هم‌ثبات رویه‌ی شما می‌رسانند و هم به مطالب

مورد سوال بستگی دارند یا خیر.

(۷) با رعایت منطق، گزارشی تهیه کنید و در جایی که لازم باشد به نسبتها اشاره نمایید (البته نسبتها را نیز با یدیه ترتیب مورد بحث قرارداد).

(VI) در پیوست گزارش نشان بدهید که چه گونه هر نسبت را محاسبه کرده اید، و زمانی که بتوان یک نسبت را از راههای مختلف محاسبه کرد (مثل گردش موجودی) دلیل انتخاب روشی را که به کار برده اید، بنویسید.

از همی اینها گذشته، به یاد داشته باشید که تجزیه و تحلیل نسبتها فقط یک ابزار است و خود نتیجهی نهایی به حساب نمی آید. کسی که در مورد تجزیه و تحلیل نسبتها به پاسخ گویی می پردازد، حکم باغبانی را دارد که از انبارش مقداری وسایل مختلف را بیرون می آورد و روی چمن پهن می کند و بعد به همه می گوید که کارش را انجام داده است! مهم ترین قسمت کار تجزیه و تحلیل است، نه محاسبه کردن نسبتها.

داخلی

اخبار

اخبار

دومین جلسه کمیته انتشارات در تاریخ ۶۵/۴/۷ تشکیل گردیده، در مورد دستورالعمل بررسی و چاپ مقالات و مطالب وارده در نشریه حسابدار، و در مورد تهیه فرمی جهت اخذ نظرات خوانندگان نشریه بحث

جلسات کمیته آموزش در خردادماه ۱۳۶۳ در دو نوبت تشکیل و در آن ضمن انتخاب رئیس و نایب رئیس و دبیر کمیته، قسمتی از آئین نامه کمیته نیز تهیه و تصویب گردید.